
Riittääkö sosiaaliturvaa kaikille?

Väestön vanhenemisen aiheuttamat menot ja ilmastomuutoksen hillitsemisen vaatimat toimet puhuvat sen puolesta, että kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen kasvu tulee hyvin todennäköisesti olemaan tulevaisuudessa hitaampaa kuin bkt:n kasvu. Entistä tärkeämmäksi tulee se, miten rahoitetaan sosiaali- ja terveydenhoitomenot ja millä tavalla taakka jaetaan ihmisten kesken. Usein kiinnitetään huomio vain tarjontapuoleen. Tällöin unohtuu kysyntä. Vanhusten ja muiden työvoiman ulkopuolella olevien osuuden kasvu varmasti lisää kustannuksia, mutta se lisää myös arvoa, joka liittyy riittävien etujen ja palvelujen tarjoamiseen.

ARTIKKELI

HANNU TANNINEN
Yliopistorehtori
ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO
hannu.tanninen@uef.fi

MATTI TUOMALA
Professori
TAMPEREEN YLIOPISTO
matti.tuomala@uta.fi

Kuvat
MAARIT KYTÖHARJU

Niin Suomessa kuin muissakin maissa kes-tohuolenaiheina ovat jo pitkään olleet ne paineet, joita väestön ikääntymisestä seuraa sekä eläkejärjestelmälle että vanhusväestön tarvitsemille palveluille. Huolta ovat entisestään lisänneet monet varteenotettavat arviot siitä, että edessä on pitemmäksi ajaksi selvästi aikaisempaa matalamman talouskasvun vaihe¹. Silloin ei vain eläkkeiden ja vanhuspalvelujen vaan myös muun sosiaaliturvan rahoittaminen osoittautuisi ennakoitua vaikeammaksi.

Voimme odottaa, että tulevaisuudessa kotitalouksien tulot kasvavat samaa vauhtia kuin talouden tuotos? Kuviosta 1 havaitaan, että 1990-luvun puolivälistä eteenpäin aina 2007/2008 alkaneeseen talouskriisiin asti reaali bkt kasvoi voimakkaammin kuin kotitalouksien käytettävissä olevat tulot². Bkt:n kehitys kuvaa taloudellista toimeliaisuutta. Se

ei juurikaan liity suoraan kotitalouksien elintason. Siksi on hämmentävää, miten paljon talouskeskustelu ja talouskehityksen ennakointi panee painoa bkt:en. Sen sijaan käytettävissä olevien tulojen kehitys saa hyvin vähän huomiota. Väestön ikärakenteen vinoutuessa entistä enemmän seuraavien vuosikymmenien aikana on todennäköistä, että kotitalouksien käytettävissä olevat tulot kasvavat hitaammin kuin talouden tuotos. Ikääntymisen ohella tätä näkymää vahvistavat ilmastomuutoksen ehkäisemisessä tarvittavat toimet.

Kuviosta 2 nähdään, miten väestöra-kenne-ennusteet ovat muuttuneet huonompaan suuntaan verrattuna 1990-lopun ennusteisiin. Erityisesti yli 80-vuotiaiden osuus yli 65-vuotiaista näyttää kasvavan uusimpien ennusteiden mukaan vuodesta 2025 eteenpäin voimakkaammin kuin aiemmissa ennusteissa.

Tällainen tulevaisuuden kehitys tekee entistä tärkeämmäksi sen, miten

HANNU TANNINEN (vas.) ja MATTI TUOMALA huomauttavat, että sosiaali- ja terveystennojen suuruutta arvioidessa voidaan johtaa harhaan, jos unohdetaan yksityiset sosiaali- ja terveystennot, verotuksen kautta annettava tuki sekä menoihin kohdistuvat verot ja veronluonteiset maksut.

IKÄÄNTYNEIDEN OSUUDEN VÄESTÖSTÄ KASVAESSA KOTITALOUKSIEN KÄYTETTÄVISSÄ OLEVIA TULOJA KASVU JÄÄ ENEMMÄN JÄLKEEN BKT:N KASVUSTA.

talouskasvun jakautuu ihmisten kesken. Miten hitaamman kasvun tilanteessa sopeutustoimia pitäisi tehdä sosiaaliturvassa? Miten toimet kohtelevat eri ryhmiä? Omana esimerkkinä tarkastelemme

vanhuusmenojen suhdetta tulonjakoon. Vertaamme julkisia vanhuusmenoja ja tulonjakopainotettuja vanhuusmenoja käyttäen **AMARTYA SENIN** (1976) kansantulomittaa. Lopuksi kysymme, onko

yksityistäminen ratkaisu sosiaali- ja terveysmenojen kasvun hillintään.

ELÄKEJÄRJESTELMÄ JA HIDAS TALOUSKASVU

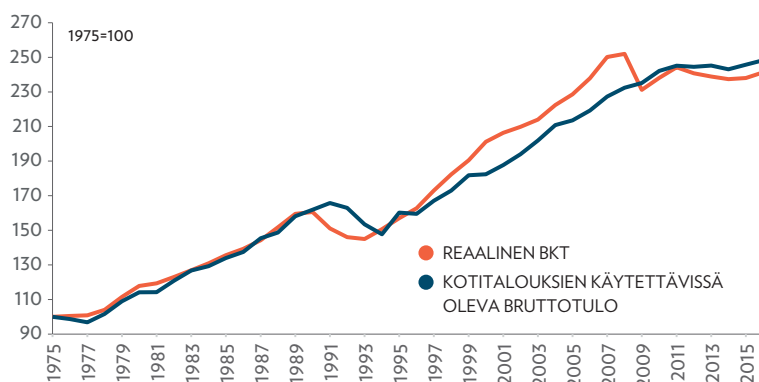
Demografisessa muutoksessa on syytä erottaa kaksi erillistä seikkaa: yhtäältä eläkkeellä olon ajan jatkuva piteneminen ja toisaalta väestön uusiutumismuutos. Ensin mainittu seikka luo rahoituspainetta riippumatta eläkkeiden rahoitustavasta. Keskustelussa on esiintynyt hyvin monenlaisia uudistusehdotuksia. Tyyppillisimpiä osittaisia reformiehdotuksia ovat vaatimukset eläke-etujen leikkaamisesta. Etujen leikkaamisilla pyrittäisiin estämään turhan varhaiset eläkkeelle-siirtymiset ja turvaamaan järjestelmän rahoituspohja pitemmällä aikavälillä. Monille on riittänyt rahastoinnin asteen nostaminen. Jotkut ovat halunneet täysin rahastoivaa järjestelmää. Nykyisinhän eläkkeisiin käytetään pääasiassa eläkemaksuja ja vain pieneltä osin eläkerahastoihin kerättyjä varoja.

Eläkejärjestelmän sopeuttamiseksi on vaadittu työurien pidentämistä eläkkeellejäämisiään alarajaa nostamalla. Aivan samoin kuin muissa julkisissa menoissa myös eläkejärjestelmässä on useita muita sopeutuskeinoja – automatiikan lisäksi – kuin alarajan nostaminen. Monet tahot näyttävät kannattavan eläkeiän nostamista kytkemällä eläkeiän alaraja keskimääräisen elinajan odotteen kasvuun.

Toki on niin, että jos jakojärjestelmässä, jollainen Suomenkin järjestelmä pääosin on, keskimääräinen elinikaodote kasvaa, ja jos eläkkeellejäämisiään alaraja ja syntyvyys pysyvät ennallaan, järjestelmä ei pitemmän päälle kestä. Tällöin on joko maksuja nostettava tai etuja leikattava.

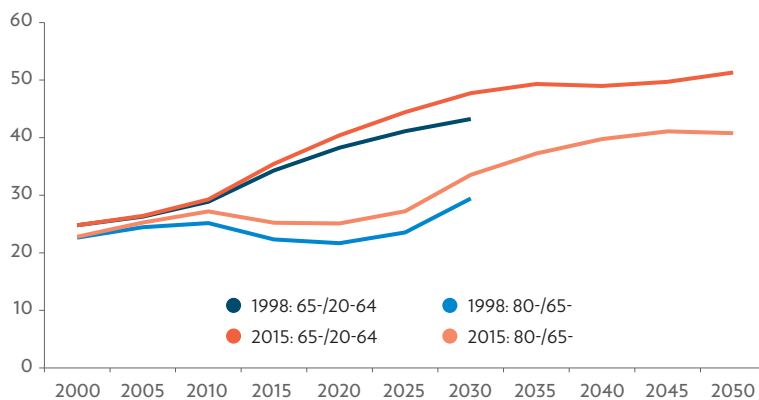
Tässä päätelyssä asioita katsotaan vain keskimäärän suhteen. Viimeisten vuosikymmenien aikana Suomessa ja monissa kehittyneissä maissa samaan aikaan tuloerojen kasvun kanssa ovat myös erot

Kuvio 1. Reaalinen bkt ja kotitalouksien käytettävissä oleva tulo Suomessa 1975–2016.

Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito.

Kuvio 2. Kaksoisikäntyminen Suomessa vuosien 1998 ja 2015 väestöennusteiden valossa.

Lähde: Tilastokeskuksen väestöennusteet vuosilta 1998 ja 2015.

JOS VANHUUSMENOJA LEIKATAAN, NIIN KANNATTAISI HUOMIOIDA MYÖS SEN TULONJAKOVAIKUTUKSET.

elinaikaodotteissa kasvaneet. Esimerkiksi vuosina 1988–2007 Suomessa 35-vuotiaiden miesten elinajanodotteen ero ylimmän ja alimman tuloviidenneksen³ välillä kasvoi 7,4 vuodesta 12,5 vuoteen (naisilla 3,9 vuodesta 6,8 vuoteen). Muissa tuloryhmissä jatkunut elinajanodotteen kasvu pysähtyi alimmassa tuloviidenneksessä jo 1990-luvun alkupuolella (TARKIAINEN YM. 2011).

”Eläkeiän nousun automaattinen sitominen keskimääräiseen elinikäodotteeseen ei vaikuta reilulta ratkaisulta.”

Eläkeiän nousun automaattinen sitominen keskimääräiseen elinikäodotteeseen ei vaikuta reilulta ratkaisulta. Tarkoittaaako tämä sitä, että rakennustyömiehen on tehtävä pitempään hommia, koska liikejuristin odotettu elinikä kasvaa? Suomalaisessa keskustelussa ja käytännössä on enemmän tai vähemmän vierastettu eläkeiän sitomista ammattiin. Perusteluksi on esitetty toteuttamiseen liittyviä hankaluuksia, vaikka meillä onkin pitkä perinne eläkeiän sitomisesta ammattiin (lentäjät, sukeltajat, palomiehet ym.). Vaikka työurien pidentämistä on vaadittu, suomalaisessa eläkekeskustelussa on yllättävän vähän puhuttu eläkeylärajan nostamisesta. Vähemmän fyysisesti kuormittavissa ammateissa se olisi hyvin perusteltua. Esimerkiksi Norjassa yläraja on ollut kauan 70 ikävuodessa.

IKÄÄNTYMISEEN LIITTYVÄT SOSIAALI- JA TERVEYSMENOT KASVAVAT

Väestön ikääntymisen myötä tulevat paineet eivät ehkä sittenkään ole suurimmat eläkkeiden kohdalla vaan tulevien vanhusten tarvitsemassa terveydenhoidossa ja muissa palveluissa. PARKKISEN YM. (1996) raportin mukaan vuonna 1993 yli

65 vuotta täyttäneiden julkiset terveydenhoitomenot ja erilaiset sosiaalipalvelut kasvoivat hyvin jyrkästi iän mukana. Tilanne ei ole ainakaan helpottunut, kuten KAPIAISEN JA ESKELISEN (2014) raportista terveydenhuoltomenojen kohdalla käy ilmi erityisesti yli 80-vuotiaiden osalta.

Ikääntyneillä terveys- ja sosiaalimenot kasvavat hyvin jyrkästi iän mukana.

Jos väestöennusteen mukainen kehitys toteutuu ikääntymisessä, tapahtuu ensin suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen seuraamuksena voimakas eläkeläisten määrän kasvu ja sitten vuoden 2025 jälkeen voimakas yli 80 vuotta täyttäneiden osuuden kasvu eläkeläisten keskuudessa. Tällöin syntyy kuvion 2 mukainen tilanne, mitä TANNINEN JA TUOMALA (1999) kutsuivat kaksoisikäntymisil-

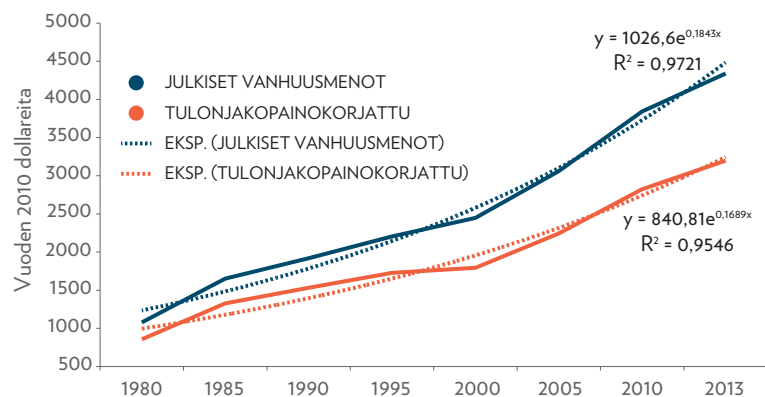
miöksi. Tämä synnyttää suuria paineita terveydenhoitoon ja muuhun vanhushoitoon.

VANHUUSMENOT JA TULONJAKAUMA

Seuraavassa kuviossa 3 arviomme, ovatko julkiset vanhuusmenot kokonaisuudessa ajanjaksolla 1980–2013 olleet suosiollisempia köyhemmille kansalaisille. Kuviossa on esitetty henkeä kohden lasketujen reaalisten julkisten vanhuusmenojen⁴ kehitys Suomessa ajanjaksolla 1980–2013. Tässä yhteiskunnan kannalta julkisen sektorin käyttämä euro on yhtä arvokas, menipä se yhteiskunnan rikkaimman vai köyhimmän kansalaisen hyväksi.

Toinen käyrä perustuu sille ajatukselle, että köyhemmille suunnattu euro olisi yhteiskunnan näkökulmasta arvokkaampi kuin kaikkein rikkaimmille suunnattu euro. Kuviossa 3 tämä otetaan huomioon SENIN (1976) reaalisen kansantulon mitan avulla, joka painottaa tulonjakopainolla henkeä kohden laskettuja reaalisia

Kuvio 3. Reaaliset julkiset vanhuusmenot per henkilö tulonjakopainoin vuosina 1980–2013.

Lähde: OECD, Social Expenditure Database (SOCX).

Huom. Vuosille 1980 ja 1985 käytetty vuosien 1981 ja 1986 Gini-kertoimia.

TYÖTTÖMYYSKORVAUKSEN TULISI SÄILYÄ VÄHINTÄÄN SAMANSUURUISENA KOKO TYÖTTÖMYYSJAKSON AJAN.

julkisia vanhuusmenoja. **SEN** (1976) ehdotti tavan, miten kansantulolaskelmia voidaan muokata siten, että ne ottavat huomioon henkilön järjestyksen tulojakaumassa. Esimerkiksi jos meillä on viisi tulonsaajaryhmää, suurituloisin 20 prosenttia saa painon 1, seuraava 20 prosenttia saa painon 2, keskimäinen eli mediaaniryhmä saisi painon 3, seuraavan ryhmän paino 4 ja pienituloisimman ryhmän paino on 5.

Kuviosta 3 nähdään, että henkilöä kohden tulonjakopainotetut reaaliset julkiset vanhuusmenot ovat kasvaneet lievästi hitaammin kuin vastaavat julkiset vanhuusmenot menot keskimäärin. Vertaamme siis keskimääräistä kehitystä, missä kukin kansalainen saa saman painon, tilanteeseen, missä keskimääräistä kehitystä painotetaan Senin esittämällä tavalla tekijällä (1-Gini)⁵. Suurempi Gini-kerroin tarkoittaa, että (1-Gini) on pienempi. Tällöin keskimääräistä kehitystä korjataan tuloerojen kasvaessa alaspäin. Toisin sanoen jos leikkaamme vanhuusmenoja pitäen silmällä vain keskimääräisiä menoja, niin leikkausten tulonjako-seuraukset jäävät vaille huomiota.

ONKO EHTOJEN KIRISTÄMINEN JA PAKOLLISUUS RATKAISU

TYÖTTÖMYYSMENOJEN HILLINTÄÄN?

Vuoden 2017 alusta hallitus lyhensi ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan enimmäiskestoja 100 päivällä ja kiristi muitakin ehtoja. Kuten **TALOUSPOLITIIKAN ARVIOINTINEUVOSTO** (2017) aivan oikein toteaa, hallituksen tekemä muutos kiinnittää huomion pelkästään kannustin- ja kustannusvaikutuksiin ja unohtaa vakuutusjärjestelmän tuomat edut. Erityisesti VM:n virkamiesjohto on jo 1990-luvulta lähtien vedonnut teoreettisessa kirjallisuudessa pitkään hallitsevasa asemassa olleeseen näkemyksen, jonka mukaan korvausten keston lyhentäminen nopeuttasi töihin hakeutumista. Tämän tuloksen takana oleva logiikka on varsin

yksinkertainen: palkitaan niitä, jotka löytävät uuden työpaikan muita työttömiä nopeammin. Miksi muuten tästä pitäisi palkita?

Toisenlainen kuva aukeaa uudemasta tutkimuksesta (esim. **SHIMER JA WERNING** 2007), joka nojaa tosielämän havaintoon, että työttömien kulutus alenee korvausjakson aikana. Miksi tarvittaisiin vielä erikseen etujen leikkausta tuona aikana? Onko tarkoitus saada ihmiset työttöminä tuntemaan olonsa entistä kurjemmaksi?

Tunnustamalla kulutuksen alenema työttömyyskorvauksen saannin aikana tullaan erilaiseen tulokseen korvausjärjestelmän luonteesta. Korvauksen pitäisi pysyä vähintään tasasuuruinen koko työttömyysjakson ajan. Tulos tähdentää kahta keskeistä seikkaa; ensinnäkin korvaus tarjoaa riittävästi maksuvalmiutta kulutuksen tasoittamiseen työttömyysjakson aikana, ja toiseksi se toimii vakuutuksena. Riskihän liittyy työttömyyden keston ja sitä vastaan nimenomaan vakuutetaan.

Tutkimus ei ole myöskään unohtanut ns. kannustinvaikutuksia, joista englanninkielisessä kirjallisuudessa käytetään kummallista termiä ”moral hazard”. Se tarkoittaa, että vakuutus rohkaisi käyttäytymiseen, jota (siis työttömyyden kesto) vastaan on vakuutettu. On tärkeää korostaa, ettei tällainen käyttäytymisvaikutus ole pelkästään huono asia, koska työntekijä saattaa löytää omia taitojaan paremmin vastaavan työn, jos hän etsii kauemmin ja perusteellisemmin. Tästä hyötyy myös työnantaja. Yhteiskunnan, joka hyväksyy työttömyyskorvauksen keinona pitää yllä ilman omaa syytä työttömiksi joutuneiden elintasoja, pitäisi olla valmis maksamaan tietty hinta tästä ongelma.

”Moral hazard”-käsite on suomennettu eri tavoin. Puhutaan moraalista vaarasta, moraalikadosta, eettisestä uhkapelistä tai sudenkuopasta. Nämä suomennokset

ovat harhaanjohtavia, sillä moraalista ei ole kysymys. Ainakin tältä väärinkäsitykseltä välttyttäisiin, jos ”moral hazardin” sijaan käytettäisiin talousnobelisti Kenneth Arrow’n käsitettä ”hidden action”: yhden osapuolen näkökulmasta ei pysty havaitsemaan toisen osapuolen käyttäytymistä. Arrow ehdotti uutta termiä, koska hän tunsu syyllisyyttä ”moral hazard”-termin tuomisesta taloustieteen vakuutusjärjestelmän näkökulmasta, jossa sillä tarkoitetaan ammattimaista vakuutuspestoposten tehtailua. Esimerkiksi Sitran ansioturvaraportissa (**HIILAMO YM.** 2015) moraalikato esiintyy viisi kertaa kahdella peräkkäisellä sivulla.

Mitä me todellisuudessa tiedämme ”moral hazard”-vaikutuksesta? Suomen hallitus ja Sitran raportti näyttävät uskovan vaikutuksen olevan merkittävä. **CARD ET AL.** (2007) tutkivat Itävallan aineistolla työttömyyskorvauksen keston vaikutusta työllistymiseen. Itävallassa jakson päättymisellä ei näyttänyt olevan merkittävää käyttäytymisvaikutusta. Työnhakijat eivät odottaneet paluuta työhön, kunnes edun saanti loppui. He siirtyivät työvoiman ulkopuolelle. Suomessakin työttömyyskorvauksen keston maksimin 500 päivää tultua täyteen lähes puolet siirtyy työvoiman ulkopuolelle ja lisäksi paljon puhuttu piikki työllistymisessä juuri edun päättymishetkellä ei koskenut kovin suurta ryhmää (**KYYRÄ ET AL.** 2017).

Työttömyyskorvauksen keston lyhentämisen vaikutukset työllistymiseen ovat pieniä.

Sitran raportin tavoin Talouspolitiikan arviointineuvosto haluaa pakollisen vakuutuksen: ”... olisi hyviä syitä tehdä työttömyysturvajärjestelmästä pakollinen sosiaalivakuutus vapaaehtoisen

TYÖTTÖMIKSI TILASTOITAVISTA YHÄ HARVEMMAT SAAVAT TYÖTTÖMYYSKORVAUSTA.

työttömyyskassan jäsenyyteen perustuvan järjestelmän sijaan”. **KYYRÄN ET AL.** (2017) tekemä taustaraportti aivan oikein kyseenalaistaa puheet nykyisen järjestelmän vapaaehtoisuudesta. Nythän maksut kerätään kaikilta työssä olevilta.

Sitran raportti tekee kassaan kuuluvien erityiskohtelusta eli siitä, että maksuja kerätään kaikilta mutta vain kassaan kuuluvat saavat ansiosidonnaista, ihan perustuslaillisen yhdenvertaisuusongelman. Se hakee myös taustatukea Norjan järjestelmästä. Norja on todella huono esimerkki. Siellähän on edelleen käytännössä täystyöllisyys, eikä pakollisuus poista niiden ihmisten ongelmaa, jotka eivät täytä työssäolohtoa. Suomestakin tiedetään, että tästä syystä kaikki kassaan kuuluvatkaan eivät ole oikeutettuja ansiosidonnaiseen etuun (**MACZULSKIJ** 2016).

”Lamatilanteessa, missä kysynnästä on puutetta, työttömyyskorvausta tulisi korottaa.”

Epäkohtana pidetään myös sitä, että kassaan kuulumattomat joutuvat maksaman työttömyysvakuutusmaksun, mutta he eivät saa ansiosidonnaista etua. Tässä unohtuu se, että nämä maksut ohjataan Kelalle. Kassasidonnaisuuden lopettamisella jotkut tähtäävät myös ay-liikkeen heikentämiseen ja siten palkkojen ja muiden työehtojen heikentämiseen.

On myös outoa puhua korvausjärjestelmän tehokkuuskustannuksista lähes 10 prosentin työttömyysasteen vallitessa. Nehän ovat nolla, jos työtä ei löydy, kun sitä haluaisi tehdä. Varsin tuore alan tutkimus (**LANDAIS YM.** 2017) osoittaa, että lamatilanteessa, missä kysynnästä on puutetta, työttömyyskorvausta tulisi korottaa. Tällainen reformi parantaisi työttömän tilannetta ja samalla vakaut-

taisi makrotaloutta, koska se lisäisi kullutuskysyntää.

Voisiko työttömyysturvan kiristämisen taustalla olla se, että suuri yleisö, eli ne, joilla ei sillä hetkellä ole mitään omakoh- taista kosketusta työttömyyteen, uskoo työttömyysturvamenojen osuuden sosi- aalimenoista olevan huomattavasti suu- rempi kuin se on todellisuudessa? Esi- merkiksi Isossa-Britanniassa tuo osuus oli noin 4 prosenttia vuonna 2014. Siellä tehdyssä mielipidekyselyssä todellinen osuus oli kymmenysosa suuren yleisön arviosta. Vastaavaa tutkimusta emme tiedä Suomesta. Vuonna 2013 työttö- myysturvamenojen osuus oli hiukan yli 7 prosenttia kaikista sosiaalimenoista.⁶

ATKINSON (2015, 227) on esittänyt hämmentäviä tietoja työttömyyskor- vausjärjestelmien peittävytydestä OECD- maissa. Kansainvälinen työjärjestö ILO:n työttömyyden määritelmän täyttävien henkilöiden joukossa on työttömyyskor- vausta saavien osuus dramaattisesti vä- hentynyt, myös Suomessa.⁷ Esimerkiksi Suomessa oli vielä 1995 ILO:n määritel- män täyttävistä työttömistä korvausjär-jestelmien piirissä noin 75 prosenttia. Kymmenen vuotta (2005) myöhemmin tuo osuus oli pudonnut noin 55 prosent- tiin. Tämän ilmiön luulisi olevan tärkein lähtökohta miettiä nykyisiä työttömyys- korvausjärjestelmiä eivätkä suinkaan erilaiset kiristystoimet.

Vaikka tätä ilmiötä ei ole Suomessa pidetty esillä tai sitä ei ole huomattu, voi olla, että se osaltaan selittää viime- aikaista innostusta keskustella perustu- losta. Osa perustulon viehätystä on sen yksinkertaisuudessa. Jokaiselle aikui- selle tuleva perustulo korvaisi nykyiset sosiaaliedut. Kaikki muut tulot olisivat veronalaisia.

PERUSTULO, OSALLISTUMISTULO JA SOSIAALIVAKUUTUS

Nykykuotoisen perustulokeskustelun yhtenä käynnistäjänä pidetään britti-

läisen liberaalipoliitikon Juliet Rhys Williamsin ehdotusta 1940-luvulla. Hän tosin ei puhunut perustulosta vaan sosi- aalisesta osingosta. Taloustieteilijöiden John Maynard Keynesin ja James Mea- den opastamana hän ymmärsi ehdotuk- sensa nostavan veroasteen liian korkeak- si. Esimerkiksi jos perustulo olisi puolet keskimääräisestä tulosta, veroasteen pitäisi olla 50 prosenttia kaikilla tulota- soilla. Kun veroilla rahoitetaan muuta- kin toimintaa, kuten koulutusta, tervey- denhoitoa, poliisia jne., nousisi veroaste 70–80 prosentin seutuville. Tästä syystä Rhys Williams muutti ehdotuksensa niin, että vain osa sosiaalieduista korvautuisi. Suomessa hallituksen kokeiluun tuleva malli on juuri tällainen eli osittainen pe- rustulomalli.

Perustulon kannattajat muodostavat melkoisen ideologisen kirjjon. Radikaalioikeisto näkee perustulon vapauttavan ihmisen valtion kahleista, kun se poistaa tarveharkintaisen sosiaaliturvan. Sen sijaan konservatiivioikeisto (Suomessa kokoomus) on vankka tarveharkinnan kannattaja. Vasemmistolainen ja vihreä kannattaja taas näkevät perustulon va- pauttavan työmarkkinoista. Voiko tällai- nen uudistus olla toteuttamiskelpoinen, kun sitä kannatetaan hyvin erilaisista ideologisista lähtökohdista? Miksei r- dikaalioikeisto pelkää työmarkkinoista vapautumisen lisäävän riippuvuutta valtiosta?

Osittaisenkin perustulon ongelma- na on pidetty sen vastikkeettomuutta. Monen muun tutkijan tavoin **ATKINSON** (2015) pitää puhtaassa muodossa perus- tuloa liian kalliina. Ongelma vältetään Atkinsonin ehdottamassa osallistumis- tulossa, jonka saantiin liittyy ehto yhteis- kuntaan osallistumisesta palkkatyöllä, ammatinharjoittajana, hoivatyöllä, kou- luttautumalla, aktiivisena työnhakijana tai toimimalla kansalaisjärjestöissä. Itse asiassa Suomessa olisi pitänyt kokeilla osallistumistuloa.

PIENEMPIÄ JULKISIA NETTOSOSIAALIMENOJA VASTAA YLEENSÄ SUUREMMAT YKSITYISET NETTOSOSIAALIMENOT.

Puhdas perustulo on liian kallista mutta osallistumistulo ei.

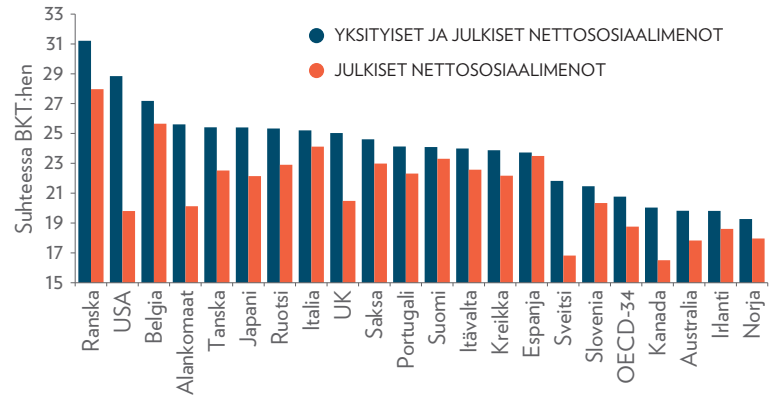
Toisena vaihtoehtona Atkinson pohtii työttömyysvakuutuksen uudistamista ottamaan huomioon työsuhteissa tapahtuneet muutokset (tunnistamaan vajaatyöllisyyden, kuten silpputyön ongelmat). Esimerkiksi lyhyitä työttömyysjaksoja ei otettaisi huomioon työssäoloehdossa. Nykymuotoiset järjestelmät ovat syntyneet maailmassa, jossa työttömänä olon ja töissä olon välillä oli selvä ero ja työttömyyden ajateltiin olevan lyhytkestoisia.

Oletus työttömyyden lyhytkestoisuudesta on selvästikin ollut tärkeä silloin, kun sosiaalivakuutuksen ajatus syntyi. Tätä voi pitää yhtenä syynä siihen, että suurtyöttömyyden ja pitkäaikaistyöttömyyden aikana on epäilty näitä järjestelmiä ja vaadittu niiden uudistamista. Työvoiman liikkuvuuden ja epätyypillisten työsuhteiden lisääntyessä sosiaalivakuutus ratkaisee muuta sosiaaliturvaa helpommin ongelman siitä, ketkä ovat oikeutettuja etuuksiin. Sosiaalivakuutuksessa asukkaat (vakuutetut) maksavat siitä, mitä he saavat. Tämä lisää kiinnittymistä työelämään.

SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON MENOT JA YKSITYISTÄMINEN

Kuvio 4 paljastaa, että sosiaali- ja terveysmenojen suuruutta arvioidessa voidaan johtaa harhaan, jos nohdataan yksityiset sosiaali- ja terveysmenot, verotuksen kautta tapahtuva tuki sekä menoihin kohdistuvat verot ja veronluonteiset maksut. Näistä kaksi ensimmäistä tekijää ovat esimerkiksi USA:ssa huomattavat. Kuvioista 4 nähdään, että jos mittana käytetään julkisten sosiaali- ja terveysmenojen suhdetta bkt:en, USA on OECD-maiden joukossa sijaluvulla 24.

Kuvio 4. Yksityiset ja julkiset nettososiaali- ja terveysmenot suhteutettuna bkt:hen vuonna 2013.

Lähde: OECD, Social Expenditure Database (SOCX).

Kun otetaan huomioon nuo kaksi muuta seikkaa (julkiset plus yksityiset) eli tarkastellaan kokonaissosiaali- ja terveysmenoja, USA:n sijaluku on 2. Suomen sijaluku on 5 julkisten nettososiaali- ja terveysmenojen ja 12 kokonaissosiaali- ja terveysmenojen osalta.

Suomessa julkisen sektorin kasvua ja suuruutta kauhistelevat esittelevät vain julkisten bruttososiaali- ja terveysmenojen suhdetta bkt:hen, joka Suomessa on Ranskan jälkeen toiseksi suurin. Kokonaismenoista puhuminen on tärkeää myös siksi, ettei julkisten menojen leikkaaminen poista tarvetta sosiaali- ja terveydenhoitomenoille. Yksityistäminen ei siis ratkaise tilannetta. Erityisen hyvin tämä näkyy englantia puhuvissa maissa. Kokonaissosiaali- ja terveydenmenoissa näiden maiden sijoitus nousee verrattuna pelkästään julkisiin sosiaalimenoihin. Suomen sote-uudistuksessa ollaan tuottantoa yksityistämässä (tai ulkoistamassa) ja yhtiöittämässä. Näyttää siltä, että verorahoitus tulee turvaamaan yksityisen

terveysbisneksen. Tarve tähän on ilmeisesti kasvanut, kun Kela-korvaukset ovat kuihtuneet.

LOPUKSI

Tällä hetkellä näyttää vahvasti siltä, että kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen kasvu tulee olemaan tulevaisuudessa hitaampaa kuin bkt:n kasvu. Väestön vanhenemisen aiheuttamat menot ja ilmastomuutoksen hillitsemisen vaatimat toimet puhuvat tämän vaihtoehdon puolesta. Tällöin entistä tärkeämmäksi tulee se, miten rahoitetaan sosiaali- ja terveydenhoitomenot ja millä tavalla taakka jaetaan ihmisten kesken. Usein asiaa katsotaan vain julkisen sektorin budjetitirajoituksen ja verotuksen aiheuttamien kustannusten kautta huomion kiinnittyessä vain tarjontapuoleen. Tällöin unohtuu kysyntä. Vanhusten ja muiden työvoiman ulkopuolella olevien osuuden kasvu varmasti lisää kustannuksia, mutta se lisää myös arvoa, joka liittyy riittävien etujen ja palvelujen tarjoamiseen. ■

Viitteet

1 Pitemmän aikavälin talouskasvun hiipumisen mahdollisuus on saanut viime aikoina huomiota taloustieteilijöiden keskuudessa (esim. **GORDON** 2012). Larry Summers taas palautti keskusteluun Alvin Hansenin 1930-luvulla esittämän idean ns. sekulaarisesta stagnaatiosta eli pysyvämässä matalan kasvun vaiheesta laman jälkeen (**KUUSI** 2015 on katsaus aiheeseen). **GORDON** (2012) edustaa teknopessimismiiä. Hän näkee merkkejä pitemmän aikavälin talouskasvu hiipumisesta. Hänen näkemyksensä voisi kiteyttää niin, että pesukone sai aikaan suuremman kasvusäyksen ja sosiaalisen muutoksen kuin Internet. Tekno-optimistit taas uskovat, että digitaalisen teknologian, keinoölyn ja robottien mahdollisuuksilla ei ole rajoja.

2 Kotitalouksien käytettävissä olevat tulot saadaan, kun bruttotuloista vähennetään tuloverot ja niihin lisätään tulonsiirrot (eläkkeet, työttömyyskorvaukset, asumis- ja toimeentulotuet, lapsilisät ym.).

3 Tuloviidennekset muodostetaan asettamalla kaikki tulojensa mukaiseen järjestykseen ja jakamalla heidät ryhmiin 20 prosentin välein.

4 Reaalisten menojen muodostamisessa hintaindeksinä on käytetty bkt:n deflaattoria.

5 Gini-kerroin voi saada arvoja 0:n ja 1:n väliltä, ja se on sitä suurempi mitä suurempia ovat tuloerot.

6 Huomattakoon, että luku ei ole vertailukelpoinen Ison-Britannian luvun kanssa, koska siellä työttömyysmenot on suhteutettu sosiaalimenojen ja verotuksen kautta tulevan tuen yhteisummaan.

7 Eri maissa toteutettavat (kuten myös Tilastokeskuksen) työvoimatutkimukset noudattavat ILO:n suosituksia, joissa työttömiksi tilastoitavilta vastaajilta edellytetään aktiivista työnhakua ja valmiutta ottaa vastaan työtä tietyn ajan kuluessa. Työttömyyskorvauksen saamiselle ei kuitenkaan aseteta tällaisia ehtoja.

Kirjallisuus

- ATKINSON, A.B.** (2015), *Inequality: What Can Be Done?* Cambridge, MA: Harvard University Press.
- CARD, D. & CHETTY, R. & WEBER, A.** (2007), The Spike at Benefit Exhaustion: Leaving the Unemployment System or Starting a New Job? *American Economic Review, Papers and Proceedings*, 97:2, 113–118.
- GORDON, R.J.** (2012), Is U.S. Economic Growth Over? Faltering Innovation Confronts the Six Headwinds, NBER Working Paper 18315.
- HIILAMO, H. & LEPOMÄKI, E. & PÖYSTI, T. & SOININVAARA, O. & VARTIAINEN, J.** (2015), Ansio-
turvareformi: Yhtäläinen, oikeudenmukainen ja kannustava työttömyysturva. Sitra keskustelunavauksia. <https://media.sitra.fi/2017/02/26193347/Ansioturvareformi.pdf>.
- KAPIAINEN, S. & ESKELINEN, J.** (2014), Miesten ja naisten terveysmenot ikäryhmittäin 2011. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, Raportti 17/2014.
- KUUSI, T.** (2015), Secular Stagnation – pitkittyneen pysähtyneisyyden selityksiä ja lääkkeitä, *Talous&Yhteiskunta*, 43:1, 28–33.
- KYRÄ, T. & PESOLA, H. & RISSANEN, A.** (2017), Unemployment Insurance in Finland: A Review of Recent Changes and Empirical Evidence on Behavioral Responses, VATT Research Reports 184.
- LANDAIS, G. & MICHAILLAT, P. & SAEZ, E.** (2017), A Macroeconomic Approach to Optimal Unemployment Insurance: Applications. <http://www.pascalmichailat.org/uploads/7/0/2/0/70200055/5.pdf>.
- MACZULSKI, T.** (2016), Ketkä jäävät työttömyyskassojen ulkopuolelle? Palkansaajien tutkimuslaitos, Työpapereita 304.
- PARKKINEN, P. & MÄKI, T. & VANNE, R.** (1996), Kehdosta hautaan – suomalainen hyvinvointiyhteiskuntansa hoivassa, VATT-keskustelualoitteita 119.
- SEN, A.** (1976), Real National Income, *Review of Economic Studies*, 43, 19–39.
- TALOUSPOLIITIKAN ARVIOINTINEUVOSTO** (2017), Economic Policy Council Report 2016. <https://www.talouspolitiikanarviointineuvosto.fi/raportit/raportti-2016/>.
- TANNINEN, H. & TUOMALA, M.** (1999), Sosiaaliturvan uhkakuvista, *Talous&Yhteiskunta*, 27:1, 38–40.
- TARKIAINEN, L. & MARTIKAINEN, P. & LAAKSONEN, M. & VALKONEN, T.** (2011), Tuloluokkien väliset erot elinajanodotteessa ovat kasvaneet vuosina 1988–2007, *Suomen lääkirilehti*, 66: 48, 3651–3657.
- SHIMER, R. & WERNING, I.** (2007), Reservation Wages and Unemployment Insurance, *Quarterly Journal of Economics*, 122, 1145–1185.